

lardır: *Müsnedü hadîşi Muḥammed b. Fuṭays*, *Müsnedü Kâsım b. Aşbağ*, *el-'Avâlî*, *el-Kelâm 'ale'l-icâze ve'l-münâvele*, *el-Kıssaş ve'l-esbâb elletî nezele min eclihe'l-Kur'ân*, *en-Nâsiḥ ve'l-mensûḥ*, *A'lâmü'n-nübüvve ve delâ-lâtü'r-risâle*, *Kerâmâtü's-şâlihîn ve mu'cizâtühüm*, *el-Meşâbih fi feẓâ'il-i's-şahâbe*, *Feẓâ'ilü't-tâbi'în lehüm bi-iḥsân*, *Kitâbü'l-İḥve mine'l-muḥaddi-şin mine's-şahâbe ve't-tâbi'în ve men ba'dehüm mine'l-ḥâlifîn*.

BİBLİYOGRAFYA :

Kādî İyâz, *Tertibü'l-medârik* (nşr. Abdülkâdir es-Sahrâvî – Saîd Ahmed A'râb), Tunus 1402/1982, VII, 181-183; İbn Beşkûvâl, *eş-Şıla*, I, 309-312; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, s. 343; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Muğrib*, I, 216; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, III, 1061; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVII, 210-212; a.mlf., *el-'İber*, II, 201; a.mlf., *Târîḫü'l-İslâm: sene 401-420*, s. 60-61; Safedî, *el-Vâfi*, XVIII, 256-257; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, III, 4-5; Nübâhî, *Târîḫü kuḍâtü'l-Endelüs* (nşr. Meryem Kâsım Tavîl), Beyrut 1415/1995, s. 116; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 231; Süyûtî, *Ṭabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 415; Dâvûdî, *Ṭabakâtü'l-müfessirin* (Lecne), I, 291-292; *Keşfü'z-ẓunûn*, I, 76; II, 1276; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 163; *Hediyetü'l-'ârîftin*, I, 515; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 102; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 101; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'elliḫîn*, V, 186; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 272; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 86, 218.

TALAT SAKALLI

İBN GALBÛN, Azzûn

(عَزَّوْنَ بن غلبون)

(ö. 522/1128'den sonra)

Endülüs'te

Molina de Aragon Kalesi'nin müslüman emîri.

Asıl adı tam bilinmemekte, ancak Azzûn olması kuvvetle muhtemel görülmektedir. Nitekim iki oğlunun künyesinde de bu ad geçmektedir. Sehle (Albarracin) ve Medînetüsâlim (Medinaceli) arasında yer alan Molina de Aragon Kalesi'ni burayı ele geçiren ünlü İspanyol kahramanı Sîd (el-Cîd, Rodrigo Diaz de Vivar, ö. 492/1099) adına yönettiği kaydedilmektedir.

Poema de Mio Cid adlı manzum eserde İbn Galbûn'un Molina Kalesi'nin kumandanı olduğundan bahsedilmektedir. Bu kitabın üç ayrı yerinde, Abengalbón diye anılan İbn Galbûn ile Sîd arasında İbn Galbûn'un kaleyi yönetmesi karşılığında bir vergi anlaşması yapıldığı anlatılmaktadır. Anlaşmaya göre İbn Galbûn, Sîd'in adamları Molina'dan geçerken onları mi-

safir edecek ve istenildiğinde 100 süvariyle onlara refakat edecektir. Bunun yanında İbn Galbûn vergiyi para olarak ödemeyip Sîd'e değerli hediyeler gönderecektir. Eserin 1476-1559. mısralarında İbn Galbûn'dan Sîd'in arkadaşı olarak bahsedilmekte ve Sîd'in adamlarını "dostunun adamları" diye karşılayıp onlara yemek ikram ettiğinden söz edilmektedir. Daha sonra onun Sîd'in kızlarını da ağırladığı ve Medînetüsâlim'e kadar uğurladığı anlatılır. Kızların kocaları sahip olduğu zenginlikleri elde etmek için İbn Galbûn'u öldürmeyi planlamışlarsa da durumu öğrenen İbn Galbûn suikasta engel olmuştur. *Poema*'da İbn Galbûn'dan son olarak 2880-2885. mısralarda bahsedilir. Burada onun Sîd'in kızlarını ve onlarla birlikte Belensiye'ye (Valencia) giden adamlarını Molina'da ağırladığı anlatılmaktadır.

Poema de Mio Cid'de çizilen İbn Galbûn portresi onun hayalî bir karakter olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Ancak İbnü'l-Esir de cesaretiyle meşhur İbn Galbûn adlı bir emîrden bahseder. İbn İzârî ise İbn Galbûn'un Endülüs'ün Murâbitlar'a tâbi olan diğer yöneticileriyle birlikte İşbîliye'nin (Sevilla) Murâbit valisi kumandasında Kutende (Cutanda) savaşına 17 Rebü'lâhîr 514'te (16 Temmuz 1120) katıldığını bildirmektedir. Aragon Kralı I. Alfonso'nun Şelûn (Jalon) bölgesini ele geçirerek Doğu Endülüs'e giden yollara ulaşmasını engellemeyi hedefleyen bu savaşta Murâbitlar yenilmişlerdi, I. Alfonso da Şelûn ve Jiloca vadilerini ele geçirmişti. Alfonso 522 (1128) yılında da Molina de Aragon'u almış, Molina'nın yöneticileri Endülüs bölgesine (Andalucia) göç etmek zorunda kalmışlardı. İbn Galbûn bu sırada Molina'nın emîri idi.

İbn Galbûn'un iki oğlunun Murâbitlar'ın yıkılışından sonra Runde (Ronda) ve Şerîş'in (Jerez) yöneticileri olduğu rivayet edilmektedir. Bunlardan Ebü'l-Gamr 541'de (1146) Muvahhidler'i tanımış ve onlarla iş birliği yaparak İşbîliye'nin kuşatılmasında, Cezîretülhadrâ'nın (Algeciras) Murâbitlar'dan alınmasında ve VII. Alfonso Kurtuba'yı (Cordoba) tehdit ettiğinde Muvahhidler'e yardımcı olmuştur. Ebü'l-Gamr muhtemelen Kont Sancho Gimeño'un kumanda ettiği bir orduya karşı İşbîliye bölgesinde 552 (1157) veya 553 (1158) yılında yapılan Zaabûka (Zağabûle) savaşında öldürülmüştür. Diğer oğlu Ebü'l-Alâ ve torunları da Muvahhidler'e karşı sadakatleriyle tanınmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, XI, 150-151; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib* (Kettânî), s. 61, 111; A. Huici, *Historia política del imperio almohade*, Tetuán 1956, I, 383; a.mlf., *Historia musulmana de Valencia y su región, novedades y rectificaciones*, Valencia 1970, II, 147-150; a.mlf., "Un nuevo manuscrito de al-Bayân al-muğrib", *al-Andalus*, XXIV/1, Madrid 1956, s. 83-84; a.mlf., "Nuevas aportaciones de al-Bayân al-muğrib sobre los almorávides", a.e., XVIII (1963), s. 321; a.mlf., "Ibn Ghalbûn", *EP* (Ing.), III, 770-771; *Poema de Mio Cid* (ed. R. Menéndez Pidal), Madrid 1958, str. 866-869, 1463-1559, 2634-2688, 2880-2885; R. Menéndez Pidal, *La España del Cid*, Madrid 1969, s. 498-502; P. Guichard, *Structures sociales "orientales" et "occidentales" dans l'Espagne musulmane*, Paris-The Hague 1977, s. 317; M. J. Viguera, *Aragón musulmán*, Zaragoza 1988, s. 238-240; Colin Smith, "Ibn Ghalbûn: Muslim Governor of a Frontier Province in Medieval Spain", *al-Masâq*, IX, Leeds 1996-97, s. 23-44.

MARIA-PAZ TORRES-PALOMO

İBN GALBÛN, Ebü'l-Hasan

(أبو الحسن ابن غلبون)

Ebü'l-Hasen Tâhir b. Abdilmün'im

b. Ubeydillâh b. Galbûn

el-Halebî el-Misrî

(ö. 399/1009)

Kıraat âlimi.

Halep'te dünyaya geldi. Babası gibi o da büyük dedesi Galbûn'a nisbetle İbn Galbûn diye meşhur oldu. Eymen Rüşdî Süveyd, *Ma'rîfetü'l-kurrâ*'nın Beyrut baskısı nüshasında (I, 369), Zehebî'nin otuz ile elli bir yaşları arasındakiler için kullanılan "kühûle" kelimesini zikrederek, "Kühûlet yaşlarında öldü" demesinden ve hocalarının vefat tarihlerinden hareketle onun 347 (958) yılı civarında doğmuş olabileceğini ileri sürmekteyse de aynı eserin müellif tarafından genişletilip pek çok tasahhif yapılarak kaleme alınan İstanbul baskısı nüshasındaki (II, 699), "Zannıma göre öldüğünde altmış yaşlarında idi" ifadesine bakıldığında 339'da (950) doğduğunu söylemek mümkündür.

İbn Galbûn, ilk bilgilerini tanınmış bir âlim olan babasından almış olmalıdır. *Kitâbü's-Seb'ıy*, bizzat müellifi İbn Mücâhid'den dinleyen Ali b. Muhammed el-Muaddel el-Halebî'den okudu. Babasıyla birlikte Mısır'a yerleşerek burada babasından ve Ebû Adî, Abdülazîz b. Ali, Ahmed b. Abdülazîz b. Bûdhûn gibi âlimlerden kıraat tahsil etti. İbn Bûdhûn'un 359'da (970) vefat ettiği dikkate alınırsa (Zehebî, *Ma'rîfetü'l-kurrâ*, II, 610) Mısır'a gi-

dişlerinin bu tarihten önce olduğu anlaşı-
lır. İbn Galbûn daha sonra Basra'ya gitti.
Burada Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed
b. Sâlih el-Hâşimî, Ebû'l-Hasan Muham-
med b. Yûsuf b. Nehâr el-Hirtekî, Ali b.
Muhammed b. Huşnâm ve Ebû'l-Mâlikî
gibi hocalardan kıraat okudu. Hocası Hâ-
şimî'nin vefat tarihi 368 (978-79) olduğu-
na göre (a.g.e., II, 618) Basra'ya gidişi bu
tarihten önce gerçekleşmiştir. Muhteme-
len Bağdat'a Basra'dan geçmiş olan İbn
Galbûn burada hadis âlimi Ebû Bekir Ah-
med b. Ca'fer el-Katîî ile buluştu. Ayrıca
Ebû'l-Hasan Muhammed b. Abdullah b.
Zekeriyâ b. Hayyeveyh en-Nisâbü'rî ve
Ebû Muhammed Hasan b. Reşîk el-Aske-
rî'den hadis rivayet etti.

Seyahatlerinden sonra hayatının sonu-
na kadar Mısır'da yaşayan İbn Galbûn, kı-
raat alanındaki otoritesi sebebiyle çeşitli
bölgelerden gelen pek çok âlimin ilgi oda-
ğı oldu. Endülüslü âlim Ebû Amr ed-Dânî,
Mekkî b. Ebû Tâlib, İbrâhîm b. Sâbit
el-Uklîşî, Ebû'l-Fazl er-Râzî, Ahmed b. Bâ-
beşâz el-Cevherî, Ebû Abdullah Muham-
med b. Ahmed el-Kazvî'nin onun talebeleri
arasında yer aldı. Bunlardan son ikisi onun
et-Tezkire adlı eserini rivayet etti.

Kıraat ilmini İbn Galbûn'dan arz ve se-
mâ yoluyla tahsil eden Ebû Amr ed-Dânî,
"Ondan çok şeyler yazdık" derken fazileti
ve lehçesinin güzelliği yanında ilmi kud-
reti ve anlayışı bakımından zamanında
onun gibisini görmediklerini ifade etmek-
tedir. Zehebî de İbn Galbûn'un kıraat il-
mindeki üstün yerine işaret ederek Mi-
sır'da dönemin önde gelen mukrîlerinden
olduğunu belirtmiş, İbnü'l-Cezerî de onun
hüccet, zaptı sağlam ve sika bir âlim ol-
duğunu söylemiştir.

İbn Galbûn'un kıraat ilmindeki yerini
önemli kılan sebeplerden biri, hiç şüphe-
siz onun Âsım b. Behdele kıraatinin Hafs
rivayetini, eş-Şâtıbiyye diye meşhur olan
ve hemen bütün ilim çevrelerinde kabul
gören Kâsım b. Firruh eş-Şâtıbî'nin *Hır-
zü'l-emânî* adlı kasidesine bağlayan ta-
rikin halkalarından birini teşkil etmesidir.
Bu tarihin İbn Galbûn'a kadar olan bölü-
mü, aynı zamanda Ebû Amr ed-Dânî'nin
et-Teyssir'indeki Hafs rivayetinin Hz. Pey-
gamber'e ulaşan senedini oluşturmakta
olup Şâtıbî'ye kadar şu isimlerden meyda-
na gelmektedir: Hafs b. Süleyman, Ubeyd
b. Sabbâh, Ahmed b. Sehl el-Üşnânî, Ali
b. Muhammed el-Hâşimî, İbn Galbûn, Ebû
Amr ed-Dânî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Ne-
câh, Ebû'l-Hasan Ali b. Hüzeyl, Kâsım b.
Firruh eş-Şâtıbî.

İsnevî'nin *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*'sinde
biyografisine yer verildiğine göre fıkhıta
Şâfiî olduğu anlaşılan İbn Galbûn 10 Şev-
val 399'da (7 Haziran 1009) Mısır'da vefat
etti. İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*'sin-
de (I, 339) Zehebî gibi 10 Şevval tarihini
verirken *en-Neşr*'inde (I, 73) bunu 10 Zil-
kade (6 Temmuz) olarak zikretmiştir. Sü-
yûtî ise *Hüsnü'l-muhâdara*'da (I, 491)
20 Şevval (17 Haziran) tarihini vermek-
tedir. İbnü'l-Kâsîh (ö. 801/1399), İbn Gal-
bûn'un Karâfe Mezarlığı'na defnedildiği-
ni ve kabrinin kendi zamanına kadar zi-
yaret edilegeldiğini belirtmektedir.

Eserleri. İbn Galbûn'un günümüze
ulaştığı bilinen tek eseri *et-Tezkire fi'l-
kıra'âtî's-semân*'dır. Eserde meşhur ye-
di imamın kıraatinin yanında daha sonra
aşere imamları arasındaki yeri sağlam-
laşacak olan Ya'kûb el-Hadramî'nin kıra-
atine de yer verilmiş olup bu tercihte mü-
ellifin Basra'da gördüğü kıraat tahsilinin
ve Ya'kûb'un kıraatinin bu çevrede benim-
sendiğini tesbit etmiş olmasının tesiri bu-
lunmalıdır. İbn Galbûn'un bu eserinde se-
kiz kurrâya yer vermesi, İbn Mücâhid'in
Kitâbü's-Seb'â'sındaki yedi kıraatle "el-
ahrufü's-seb'a" hadisindeki yedi harfin
aynı şeyler olduğu şeklinde ortaya çıkan
yanlış anlayışa karşı bir tepki olarak de-
ğerlendirilmişse de (Ahmed Nusayyif el-
Cenâbî, *MMlir*, XXXIII [1982], s. 449-451)
et-Tezkire'nin ne mukaddimesinde ne de
diğer yerlerinde böyle bir tepkinin belir-
tisine rastlanmıştır. *et-Tezkire*, sekiz kı-
raat konusunda telif edilen ilk kitaplar-
dan günümüze ulaşan tek eser olması ya-
nında daha sonraki müelliflerin kaynak-
ları arasında yer alması bakımından da
ayrı bir öneme sahiptir. Ebû Amr ed-Dânî
et-Teyssir ve *Câmî'u'l-heyân* adlı eser-
lerinde, Ebû Ca'fer İbnü'l-Bâzîş *el-İknâ'-
da*, Şâtıbî *Hırzü'l-emânî*'de, İbnü'l-Ce-
zerî *en-Neşr*'de, Kastallânî *Le'â'ifü'l-
işârât*'ta ondan çokça faydalanan müel-
liflerden bazılarıdır. Rûdânî'nin *et-Tezki-
re*'yi İbn Galbûn Tâhir yerine babası İbn
Galbûn Abdülmün'im'e nisbet etmesi bir
zühul eseridir; aynı hatayı Brockelmann
da tekrarlamıştır. İlk defa Abdülfettâh
Buhayrî İbrâhîm tarafından tahkik edilen
eserin *Kitâbü't-Tezkire fi'l-kıra'ât* adıyla
iki baskısı yapılmış (I-II, Kahire 1410/
1990, 1411/1991), ardından eser, Eymen
Rüşdî Süveyd'in tahkikiyle ve *et-Tezkire
fi'l-kıra'âtî's-semân* adıyla neşredilmiş-
tir (I-II, Cidde 1412/1991). Müellif ayrıca
et-Tezkire'de kaydettiğine göre (I, 93,
156, 225) *Kitâbü'l-İdgâm li-Ebî 'Amr*,

Kitâbü'l-Vakf li-Hamza ve Hişâm ile
Kitâbü'r-Râ'ât li-Verş adıyla üç eser
daha kaleme almıştır.

Ebû Ali el-Fârisî'nin *el-Hücce li'l-kur-
râ'i's-seb'a* adlı eserinin Murad Molla Kü-
tûphanesi'ndeki (nr. 6-9) nüshasının bü-
tün ciltlerinin ferağ kaydında yazmanın
Tâhir b. Galbûn'un hattı olduğu belirtil-
mişse de nüsha üzerinde yapılan incele-
mede asıl müstensihin adının silinerek
Tâhir b. Galbûn adının yazıldığı göröl-
müştür. Esasen eserin ilk üç cildinin istin-
sah tarihinin 427 (1036), IV. cildinin 428
(1037) olduğu dikkate alındığında hattın
Tâhir b. Galbûn'a ait olamayacağı anlaşı-
lır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Galbûn, *et-Tezkire fi'l-kıra'âtî's-semân*
(nşr. Eymen Rüşdî Süveyd), Cidde 1412/1991,
neşredenin girişi, I, 30-153; a.e. (nşr. Abdülfet-
tâh Buhayrî İbrâhîm), Kahire 1411/1991, I, 7-
24; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ'*, I, 369-370; a.e.
(Altıkulaç), II, 610, 618, 698-699, 751; a.mlf., *Tâ-
rihu'l-İslâm: sene 381-400*, s. 372; Safedî, *el-
Vâfi*, XVI, 404-405; İbnü'l-Kâsîh, *Sirâcü'l-kârî'l-
mübtetî*, Kahire 1315, s. 54; İbnü'l-Cezerî, *Gâ-
yetü'n-nihâye*, I, 339; a.mlf., *en-Neşr*, I, 73-74;
Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 491; Rûdânî, *Şıla-
tû'l-halef* (nşr. Muhammed Hâccî), Beyrut 1408/
1988, s. 152; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 330;
Sezgin, *GAS*, I, 16; Ahmed Nusayyif el-Cenâbî,
"Cühûdû Tâhir b. Galbûn fi 'ilmi'l-kıra'ât",
MMlir, XXXIII (1982), s. 442-479; a.mlf., "et-
Tezkire fi'l-kıra'âtî's-semân", *Âlemü'l-kütüb*,
III, Riyad 1982, s. 33-36; "İbn Galbûn", *DMBİ*,
IV, 363-364.

TAYYAR ALTIKULAÇ

İBN GALBÛN, Ebû't-Tayyib

(أبو الطيب ابن غلبون)

Ebû't-Tayyib Abdülmün'im
b. Ubeydillâh b. Galbûn el-Halebî
(ö. 389/999)

Kıraat âlimi.

12 Receb 309'da (16 Kasım 921) Halep'-
te doğdu. Dedesi Galbûn'a nisbetle İbn
Galbûn diye tanındı. Bu çevrede dil, kıra-
at, hadis, fıkıh gibi konularda ders aldık-
tan sonra Kahire'ye yerleşti. Onun bu ka-
rarında, Nâfî b. Abdurrahman'ın talebe-
si Verş'in burada kıraat konusunda mey-
dana getirdiği ekolün şöhretinin büyük
payı olmalıdır. Kıraat hocaları arasında İb-
râhîm b. Abdürrezzâk el-İlcî, İbrâhîm b.
Muhammed b. Mervân, Ahmed b. Mu-
hammed b. Bilâl el-Bağdâdî, Ahmed b.
Hüseyn er-Rakkî, Ca'fer b. Süleyman el-
Mişhalâî, İbn Eşte, İbn Hâleveyh gibi isim-
ler yer almaktadır. Hadis ilminde Ubey-
dullah b. Hüseyn el-Antâkî, Ahmed b.